

PROLOOG

DIT IS HET VERHAAL OVER EEN VERBORGEN GESCHIEDENIS. OVER MACHT EN VROUWEN, OVER EEN VERLOREN KOLONIE, EEN HAPEREND HUWELIJK, WAPENHANDEL EN EEN STAATSGREEP. EN BOVENAL, OVER HET OPVALLENDE OPEREREN VAN DE PRINS DER NEDERLANDEN, BERNHARD VAN LIPPE-BIESTERFELD.

‘Dit is dynamiet’, spreekt Dries van Agt, ‘maar gelukkig bent u een trouw vaderlander.’ Het is april 2002. Een zoete voorjaarsdag in de Heilig Landstichting, de Nijmeegse villawijk waar de gewezen premier de herfst van zijn leven slijt. De staatsman ontgaat de door eega Eugenie klaargezette thermoskan koffie en concentreert zich op zijn gast. De ogen soms toegeknepen. Handen gevouwen in de schoot. Opperste concentratie. Geen spoor van de bonhomie of de letterbak vol archaisch vocabulaire waar de katholieke voorman zich normaal van bedient. Zijn gesprekspartner bloost licht van opwinding, zeker als de oud-premier hem ‘een groot man in intellectueel en moreel opzicht’ noemt. Van Agt ziet de ernst van de situatie. ‘Dit is constitutioneel een moeilijke kwestie. U kunt de executeur van de prins zijn, hem over de knie leggen en een pak slaag geven.’

De gast is Harry Veenendaal, dan een 29-jarige promovierend historicus. Zijn gang naar de Heilig Landstichting is een demarche naar belangrijke bronnen. Kan de politicus hem binnenloodsen bij Zijne Koninklijke Hoogheid?

Veenendaal zit bij Van Agt op aanwijzing van Renée Röell. Deze freule is een vaste figurante in de entourage van de Oranjes. Samen met haar moeder Martine – goede vriendin van Juliana – en de koninklijke familie vluchtte ze in de oorlogsjaren naar Canada, om daar in een huis in Ottawa op te groeien met de prinsesjes. Röell schrikt van Veenendaals relaas. In een fax zegt ze contact te hebben opgenomen met Bernhard en Beatrix. De prins had ogenblikkelijk teruggebeld en haastig geïnformeerd: ‘Wie is die meneer Veenendaal?’ Röell, telefonisch: ‘Bernhard belde mij onmiddellijk terug. Dat had hij nog nooit zo gedaan. Ik merkte dat-ie geschrokken was, al ontkende hij alles en zei hij dat het indianenverhalen waren. Meneer Veenendaal, ik geloof hem niet.’ Op Veenendaals verzoek om met Bernhard van gedachten te wisselen, laat de officiële woordvoerder afgemeten weten: ‘De prins ziet hiertoe geen enkele reden.’ Later doet Renée Röell vanaf paleis Huis ten Bosch, waar ze op bezoek is bij Beatrix, nog een poging. Ook al ‘verbaasde’ Hare Majesteit zich over Veenendaals vertellingen, ze voelde geen behoefte hem verder te helpen. De affaire rond vader Zorreguieta haalt in die dagen de kranten, en een nieuwe rel – ‘maffiameisje’ Mabel Wisse Smit – staat al klaar in de coulissen. De Oranjes zitten aan hun rantsoen negatieve publiciteit. Al dringt Veenendaal niet door tot de troon, hem is wel duidelijk dat zijn onderzoek een royale open zenuw raakt. ‘Niet Hofmans of Lockheed is het moeilijkste jaar voor de monarchie geweest’, beweert ex-opperstalmeester Freek Bischoff van Heemskerck, ‘maar 1950’. Het verschil: de laatste gebeurtenissen bleven wél binnen de paleismuren.

HERMELIJNVLOOIEN, MANDARIJNEN EN MARCHANDEURS

Harry Veenendaal is in het bezit gekomen van, naar het lijkt, gevoelige informatie over het koningshuis in het algemeen en Zijne Koninklijke Hoogheid in het bijzonder. De promovendus is een novice in wetenschappelijk onderzoek en een leek in het politieke spel. Van Agt adviseert hem te gaan praten met een bevoegde autoriteit in delicate staatszaken: Rein Jan Hoekstra. Op dat moment is Hoekstra lid van de Raad van State en als oud-top-ambtenaar van Algemene Zaken kenner van, zoals dat in Haags jargon heet, ‘lastige dossiers’. Het is de eerste stap van Veenendaals lange mars langs Haagse instituties, machtige mandarijnen en mistige marchandeurs. Aanvankelijk is Veenendaal gevoelig voor de vleierijen van Van Agt en rekent hij naïef op diens altruïstische bedoelingen en die van de meesterknecht. Van Agt weet beter. En Hoekstra al helemaal. ‘Loop achterstevoren de deur uit bij Hoekstra’, adviseert een medewerker van het Nationaal Archief, ‘ze zijn eropuit je spullen af te pakken.’ Hoekstra heeft een reputatie te verliezen als toedekker van de macht. Zo is hij als hoogste ambtenaar onder Wim Kok verantwoordelijk voor de spoorloze verdwijning van gevoelige spionagedossiers van de Inlichtingendienst Buitenland, zeg maar de Hollandse variant van de CIA en MI5. Pijnlijk, maar net als later bij de beruchte filmrolletjes van Srebrenica, valt weinig hard te maken en weet Hoekstra zich ‘niets meer te herinneren’. Op Veenendaals cynische opmerking dat burgers niet de illusie moeten hebben in een democratie te leven, lacht Hoekstra homerisch: ‘Ach meneer Veenendaal, u moest eens weten wat wij hier bij Algemene Zaken allemaal in de kelders hebben.’ Minstens zo hautain als Hoekstra laat Rob Visser zich kennen. Deze plaatsvervangend secretaris-generaal op het ministerie van de premier blijkt een eminent representant van de Vierde Macht. ‘Om toegang tot de archieven van prins Bernhard te krijgen’, daagt hij uit, ‘moet u eerst mij passeren, dan langs de minister-president en ten slotte langs Hare Majesteit.’

Overbodig te vermelden dat deze Haagse hermelijnvlooiën de archiefdeuren dichthouden. Het bevestigt Harry Veenendaal in zijn vermoedens. Hij weet veel, misschien wel té veel. Maar de informatie blijft vooralsnog onsamenvattend. Zijn geheim: de persoonlijke dagboeken van mr. dr. Iohan Gerhard (Gerrie) van Maasdijk. Deze bankierszoon is goed ingevoerd in cirkels van de macht. Vanwege zijn baan bij *De Telegraaf* als diplomatiek correspondent in het Berlijn van de jaren dertig, maar ook door zijn huwelijk met Pauline baronesse van Tuyll van Serooskerken. De ‘Tuyllen’ tellen al eeuwen mee in *high places*, niet in de laatste plaats door liaisons met de Oranjes. Pauline is telg uit een geslacht dat midden negentiende eeuw nog samen met prins Hendrik de Zeevaarder het mijnbouwbedrijf Billiton start. En ze is intiem met ‘Jula’, Hare Majesteit, vanaf 1948. Van Maasdijk is een *social climber* die zich met hoffelijkheid en eruditie handhaaft. De toon in zijn brieven, zeker aan de prins, is bijna hoofs. Maar zijn conductestaat verraadt ruggengraat. In de oorlogsjaren maakt hij de juiste keuze door op te stappen bij *De Telegraaf*

Gerrie van Maasdijk in 1945.

als deze krant opzichtig ‘fout’ wordt. Van Maasdijk duikt onder en komt na de bevrijding weer boven als stafmedewerker van prins Bernhard. Hij vormt de ‘Groep-Van Maasdijk’, een investeringsclub die *De Telegraaf* na het publicatieverbod heropricht en tot bloei brengt. Zeker zo interessant is zijn onbezoldigde functie tussen 1949 en 1956 als respectievelijk algemeen secretaris der hofhouding en als kamerheer in buitengewone dienst van koningin Juliana. Van Maasdijk verloochent zijn verslaggeversnatuur niet en schrijft alles op in een minutieus kriebelhandschrift. Die dagboeken schilderen, hoe fragmentarisch en subjectief ook, de zorgen van een bekommerde hoveling. Ze gaan over het wellicht onconstitutionele, maar hoe dan ook onconventionele denken van de prins-gemaal. Niet alleen in privéaffaires, maar ook in staatszaken. Als de teneur van de aantekeningen klopt, kunnen een paar spectaculaire alinea’s aan de vaderlandse geschiedenis worden toegevoegd.

STAATSGEHEIMEN

Het is nooit Veenendaals bedoeling geweest tot een publicatie over het koningshuis te komen. Integendeel. Hij is (dan nog) een huiskamergeleerde die niet toevallig in de rechtsgeleerdheid afstudeert op het conservatoir beslag op staatsgeheimen. Het beroep dat Dries van Agt en Renée Röell doen op zijn verantwoordelijkheid als burger en empathisch vermogen als mens met de dan nog in leven zijnde Juliana en Bernhard treft doel. Ook al omdat Veenendaal andere besognes heeft: hij is bezig met zijn dissertatie over een vrijwel onbekende maar machtige roomse rakker: prof. dr. L.J.C. (Leo) Beaufort, hoogleraar volkenrecht te Nijmegen. Een jurist, pater en politicus die in de naoorlogse Katholieke Volkspartij grote, zij het stille, invloed heeft. Zo is Beaufort biechtvader van de roomse partijleider Romme, alsmede van de ministers Luns en Klompé. Leo Beauforts macht strekt zich uit tot ver buiten de biechtstoel. Vooral op de buitenlandse politiek vanaf 1945 drukt hij in onzichtbare inkt zijn stempel. Dan, in 1965, overlijdt Beaufort als kloosterling en belandt zijn archief bij de Franciscaner Orde in Utrecht. Bij het doorspitten van de nagelaten archieven wordt Veenendaals aandacht getrokken door de herhaalde aanhef ‘gedurende langere tijd zeer vertrouwelijk’, alsmede een speciaal mapje met de titel ‘Hofmans’. Dat blijkt over Greet Hofmans te gaan, de zelfbenoemde gebedsgenezeres die in de jaren vijftig grote invloed op de dan labiele vorstin Juliana uitoefent. Beaufort blijkt zich met dit hofdrama te bemoeien, onder meer door Juliana’s vriendin Eleanor Roosevelt te alarmeren over ‘the real and great dangers’ die de omgang met Hofmans met zich mee zou brengen. Het haalt weinig uit. Hofmans zal met haar ‘doorgevingen’ en ‘wenken’ het hofleven nog vier jaar ontregelen.

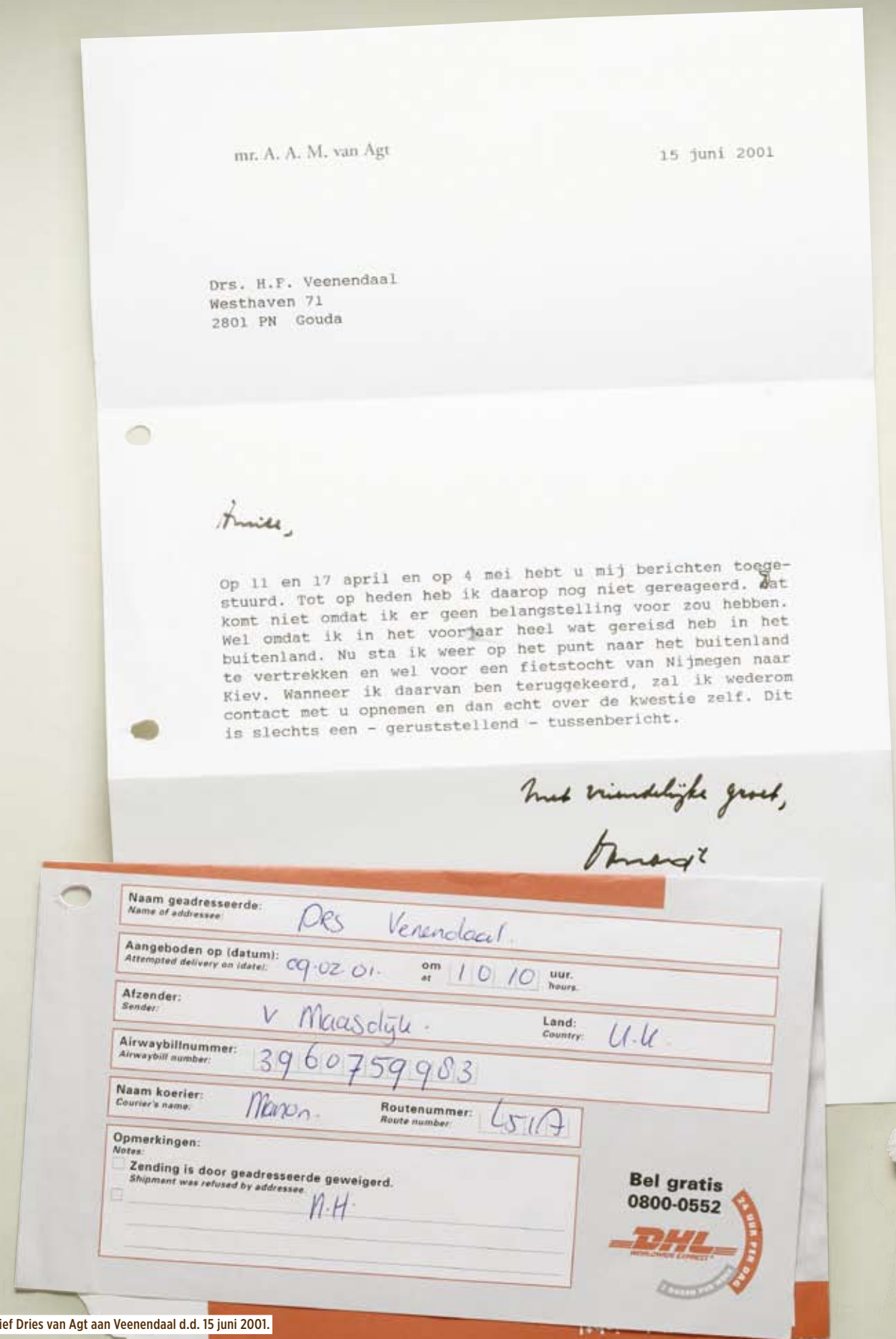
Om het onderzoek te completeren vraagt Veenendaal toegang tot de archieven van Beauforts protégés Marga Klompé (de eerste vrouwelijke minister in de geschiedenis) en Joseph Luns. Vooral dat laatste verloopt moeizaam. De stukken van de dan nog in leven zijnde legendarische minister van Buitenlandse Zaken, blijken ondergebracht bij het Nationaal Archief. Het idee van zo’n archief is juist openstelling voor onderzoekers, indachtig Thorbeckes wijze woorden bij de entree naar de studiezaal: ‘Openbaarheid, dat is de eenige school van politieke opvoeding.’ Sinds een verbouwing van het archief in 2004 is de plaquette verdwenen. Terecht, moet gevreesd worden, want in de contacten met Veenendaal blijkt de leiding van het Nationaal Archief een favoriet meubelstuk te hebben: de doofpot.

Keer op keer merkt de promovendus dat de dienstdoende ambtenaren weinig waarde hechten aan openheid. Sterker: er wordt gepoogd het archief-Van Maasdijk een enkeltje naar ‘de Zesde’ te geven. De Zesde is de vleugel waar de dossiers van het Kabinet Minister-President (KMP) zijn ondergebracht. Daar, in een aparte kluis, schuilen ook de staatsgeheimen, of zoals dat in technocratentaal heet: de ‘gerubriceerde archieven’. Curieus genoeg blijkt één man vrijwel onbeperkte macht te hebben bij de bepaling welke geheimen wel en niet zichtbaar voor het volk moeten zijn: drs. H.H. (Hein) Jongbloed, ‘projectleider KMP’. Jongbloed laat zich gelden als een hamsteraar van staatsgeheimen en een gedreven bewaker van deuren die voor anderen gesloten moeten blijven. Aanvankelijk is Veenendaal niet alert op Jongbloeds roeping. Te meer daar de archivaris zorgelijk kijkt bij een vlugge blik in de dagboeken. Jongbloed veinst ‘een doofpotoperatie’, terwijl hij op dat moment al belangwekkende rapporten in zijn kluis heeft liggen, die hij niet op een inventarislijst heeft meegenomen. Hij tipt Veenendaal de paperassen ‘desnoods in Frankrijk in een blok beton te gieten en diep in de grond te laten zakken’.

Tijdens zijn speurtocht belandt Veenendaal in bevreemdende situaties die niet stroken met de Archiefwet, noch met de Wet Openbaarheid van Bestuur. ‘Dát is niet de bedoeling’, broemt Jongbloed als Veenendaal uit de Klompé-archieven passages vist die over de Hofmans-affaire gaan. De betreffende velletjes, notulen van de ministerraad, worden weggegrist door de censor en krijgen een enkeltje naar ‘de Zesde’. Veenendaal scheert ook langs duistere randen, bijvoorbeeld tijdens zijn bezoek aan Florrie Rost van Tonningen. Daar, in haar Belgische domein, wordt de ‘Zwarte Weduwe’ bewaakt door reactionaire diknekken. Voor de oorlog maakte mevrouw Rost twee reizen naar Indië. Misschien kan ze Veenendaal verder helpen met informatie over haar ultrarechtse kameraden in de koloniën. Ook gaat Veenendaal op audiëntie in Goedereede, bij oud-minister Berend Jan Udink. Hein Jongbloed is er ook. De ambtenaar belast met de staatsgeheimen vreest dat Udink al te loslippig is en escorteert Veenendaal. Als in Goedereede Luns’ nalaten-schap ter sprake komt, wordt de onderzoeker verzocht buiten een sigaret te gaan roken. Zo slaat hij door het raam gade hoe de archivaris naast de oud-minister kruipt, en nederig gesticulerend iets duidelijk probeert te maken. Later, op de terugweg in de auto, onthult Jongbloed waarom. ‘Er zitten stukken in het Luns-archief die absoluut geheim moeten blijven.’

HOOG SPEL, HOOGVERRAAD?

Alle belangrijkdoenerij der archivariissen inspireert Veenendaal door te spitten naar nieuwe bronnen. Tientallen gesprekken later doemt het volgende beeld op van de gebeurtenissen in de entourage van de prins, periode 1949-1956. In de rommelige jaren na de oorlog vormt zich een groep oud-verzetsmensen en militairen rond professor Jan Willem Duyff. Deze Leidse hoogleraar fysiologie heeft een knoestig verzetsverleden, onder meer als Landelijk Sabotage Commandant. Na de bevrijding geeft hij college in uniform. Duyff is een man met ambities. Hij wil, zoals zo veel landgenoten, Indië behouden voor het koninkrijk. Als alle middelen zijn uitgeput, is de hoogleraar bereid naar het zwaarste middel te grijpen: een aanslag op de opstandige ‘jappen-vriend’ en zelfbenoemd president van de republiek Indonesië, ir. Soekarno. Een ‘Stauffenberg’-achtig scenario wordt bedacht, waarbij op 24 januari 1950 de regering van Soekarno in Bandung overvallen zal worden. Uitvoerder van de aanslag is een man

▲ Brief Dries van Agt aan Veenendaal d.d. 15 juni 2001.

▣ DHL-afleverbewijs van het archief-Van Maasdijk op 9 februari 2001.

Veenendaal stuit op een andere verscholen geschiedenis: militairen die te veel wisten, zouden zijn vermoord. Eleonora van Maasdijk – oudste dochter van Gerrie – weet zich goed te herinneren dat op een avond in het najaar van 1950 jonkheer Adriën de Muralt op de stoep stond van hun huis aan de Haagse Oostduinlaan. De Muralt, dan het hoofd van de Inlichtingendienst Buitenland, heeft een marechasse bij zich die zegt op de hielen te worden gezeten door collega's die hem willen uitschakelen. Hij weet te veel. De man overhandigt Van Maasdijk, aldus zijn dochter, een dossier met het verzoek dat te bewaren in zijn kluis. In zijn dagboeken verwijst Van Maasdijk vaker naar een 'geheime map'. Naar de inhoud valt slechts te gissen, al houden zijn kinderen het erop dat 'pappie' beschikte over uiterst gevoelige informatie over de prins. Pogingen om het 'geheime mapje' te bergen, stranden op de zolder van Promek-Haus, het familiechalet in Sankt-Wolfgang waar Van Maasdijk tot 1997 leeft. Geruchten over verdwenen marechassees worden bevestigd door bronnen die het weten kunnen. Niet alleen inlichtingenman De Muralt, ook Arthur van Es, oud-directeur van TNO, bekent een ijzingwekkende afloop. Hij zegt op het sterfbed van zijn vader, oud-militair, te horen hebben gekregen dat deze een marechasse uit de Duyff-verhoren heeft vermoord. Eigenhandig. In opdracht. Van wie? Daarover doen wilde verhalen de ronde. Oud-minister Udink bevestigt: 'Het gerucht circuleerde dat die moorden waren gepleegd om Bernhard te beschermen. Wij hebben daar verder maar geen onderzoek naar gedaan.'

'B. ZAT HIER TOT ZIJN NEK IN'

Veenendaal besluit zich tot verifieerbare feiten te beperken. Veel plezier heeft de onderzoeker van een document uit de collectie-Duyff. Het is een lijst met tot de verbeelding sprekende namen, van hoge militairen en beroemde politici tot 'Rooie Harry', 'Jan Laars' alsmede 'Oom Ben en Tante Cor'. Schuilnamen van leden van het gewapend verzet. Veenendaal schuifelt op de tast door een labyrint van namen. Langzaam doemt de route naar de uitgang op. Van Maasdijs dagboek biedt aanknopingspunten, bijvoorbeeld naar Walraven baron van Heeckeren van Molecaten. In de oorlogsjaren duikt Van Maasdijk onder op Molecaten, het landgoed van de Van Heeckerens. Op zijn voorspraak wordt Van Heeckeren eind jaren veertig benoemd tot secretaris van Juliana en zijn vrouw, Rita Pennink-Nitschmann, aangewezen als kindermisje van de prinsesjes. Van Heeckeren is een excentriek fossiel. Hij stamt uit een adellijk geslacht dat nooit onder het feudale stelsel viel; de Oranjes zijn voor hem 'nieuw geld'. Voor Walraven baron van Heeckeren zijn de Hoekse en Kabeljauwse twisten, meer precies de vete met de familie Van Bronckhorst, levende geschiedenis. Op de vraag wat de baron als het hoogtepunt van zijn leven beschouwt, antwoordt hij zonder aarzeling: 'Dat was het moment dat mijn vader opbelde met de mededeling dat de laatste Bronckhorst dood was. We hadden ze overleefd!' Zo'n man dus. Van Heeckeren en zijn vrouw worden in 1956 op last van Bernhard verbannen van Soestdijk. Reden: hun sympathie voor 'me-juffrouw Hofmans'. Al vormt het pijnlijke vertrek van het hof een open wond, Van Heeckeren is er de man niet naar te praten met de buitenwereld. Toch lukt het Veenendaal zijn verwachting te maken in Doorn, waar de baron vegeteert in een verzorgingsflat. Er volgen acht, soms emotionele gesprekken, lange telefonades en briefwisselingen waarin de edelman zich eindelijk uitsprekt. Het moet afgelopen zijn met 'het infantiele geschrijf over de zgn. constitutionele crisis van 1956', aldus Van Heeckeren. Hij vervolgt: 'Mooie naam voor een duistere

zaak! Heb hierover veel prietpraat gelezen, maar de werkelijke achtergrond bleef verscholen achter politiek gebazel.' Uit de vijftien uur getapete gesprekken met de oud-secretaris blijkt veel onderhuidse woede. Vooral jegens prins Bernhard, 'de schooier' die hem, Van Heeckeren, wegens loyaliteit aan de koningin had laten verwijderen uit de hofhouding. De Indonesië-kwestie omschreef Van Heeckeren in een brief: 'Eind 1949, ter gelegenheid van de soevereiniteitsoverdracht van Indonesië, was er een heisa geweest inzake een putschpoging de overeenkomst te doen kelderen. B. zat hier tot zijn nek in (...). Omgeving van B. werd gezuiverd en een nieuw begin zou worden gemaakt.'

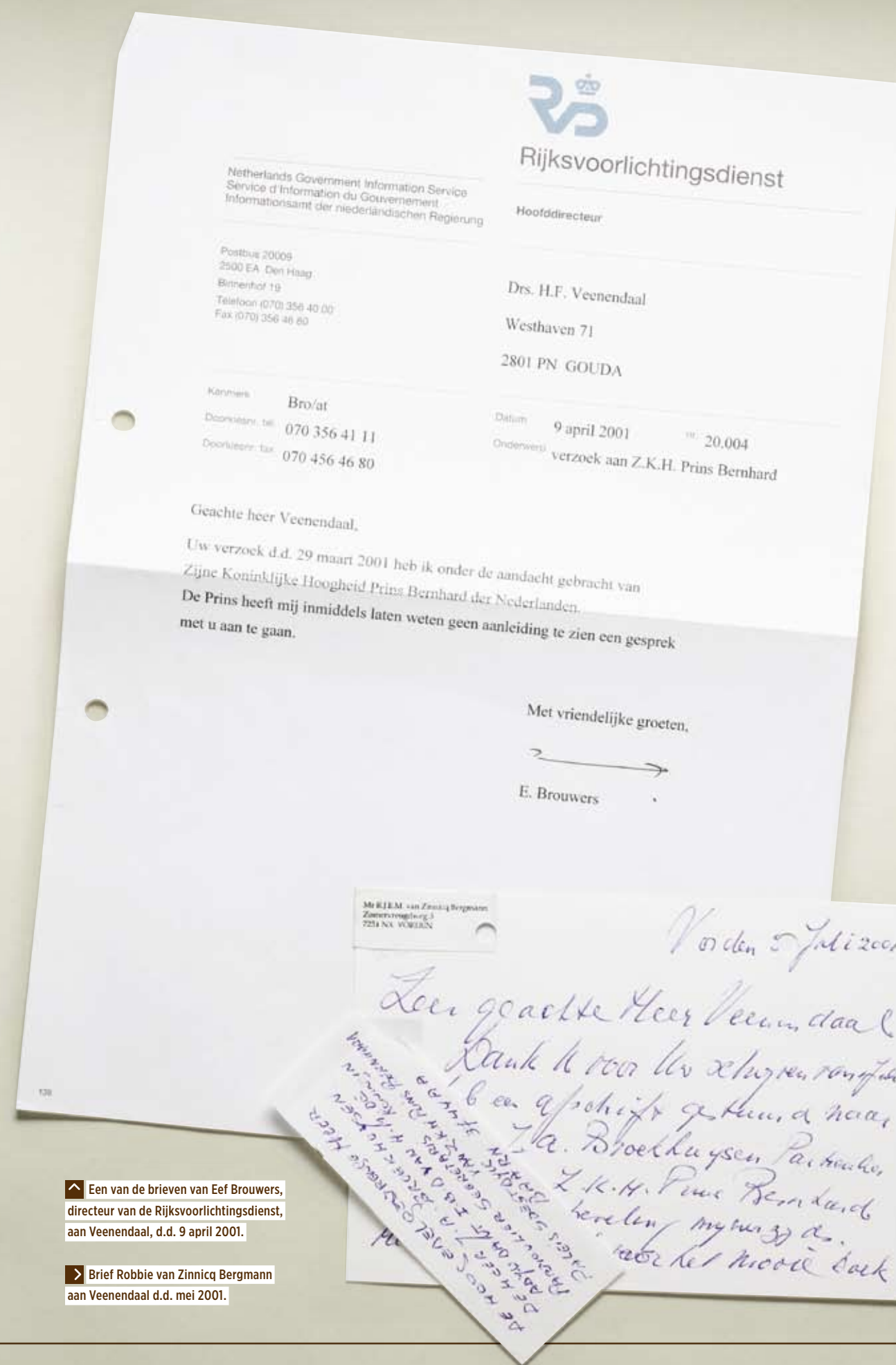
WAAROM BLEEF HET GEHEIM?

Tijdens het onderzoek naar deze royale affaires knaagt steeds die ene vraag: waarom is dit nooit in de openbaarheid gekomen? Dit is meer dan alleen voer voor verstokte republikeinen en complotdenkers. Verschillende geloofwaardige bronnen bevestigen immers een spectaculaire, ongeschreven geschiedenis. Als Zijne Koninklijke Hoogheid voorkennis had van een moorddadige coupoging tegen een bevriend staatshoofd, dan is dat van een andere orde dan het temmen van een hysterische gebedsgenezers ten paleize. Misschien is dat wel precies de reden waarom het volk wél mocht weten over Hofmans, maar niets van 'de kwestie-Indië'.

Lange tijd ligt het archief onaangeroerd in een kluis. Acht jaar nadat een DHL-koerier de dagboeken bij Veenendaal thuis heeft afgeleverd, komt er een doorbraak. Dan, in november 2008, publiceert Cees Fasseur zijn standaardwerk over het sprookjes-huwelijk: *Juliana & Bernhard, het verhaal van een huwelijk. De jaren 1936-1956*. Veenendaal heeft de hofbiograaf inzage gegund in de Van Maasdijk-dagboeken, en hem ook de bandopnamen en transcripties van zijn researchgesprekken gegeven. Tot zijn niet geringe verbazing vindt hij daar niet meer van terug dan voetnoten en bagatelliserende passages over de betrokkenheid van Bernhard. Wel valt de scherpste op waarmee de hofbiograaf hoofdrolspelers als Jan Willem Duyff en Gerrie van Maasdijk afserveert. Fasseurs kwalificaties worden door zich gedupeerd voelende vrienden en familieleden gezien als vooringenomenheid van een hofhagiograaf, alsof afgerekend moet worden met personen die een 'code rood' van de Oranjes hebben gekregen. Professor Duyff mag een nogal meeslepend personage met romantische inborst zijn geweest; álle door Veenendaal geïnterviewde intimi herinneren zich evenzeer een moedig man en een groot wetenschapper. Merkwaardig voor een figuur die door Fasseur wordt omschreven als een 'verkeerde vriend' die 'aan de drank raakte, schulden kreeg en in opspraak kwam door vrouwengeschiedenissen'. Was het oordeel over de Leidse hoogleraar evenwichtig, of is hij geofferd voor een hoger doel, namelijk prins Bernhard beschermen? Na de voor Duyff zo dodelijke rapporten blijft de vriendschap met de prins intact. Zou de prins daartoe genegen zijn jegens iemand die hem geheel buiten zijn medeweten zo in gevaar heeft gebracht?

BEZORGD BURGER OF INTRIGANT?

Zo mild als Bernhard oordeelt over zijn wilde wetenschappelijke vriend, zo streng is hij voor Van Maasdijk. Zijn gewezen rechterhand is volgens Bernhard 'een gevaarlijke intrigant'. In *De Prins-Gemaal*, een geautoriseerde Bernhard-biografie, noteert auteur Harry van Wijnen uit de prinselijke mond een krenkende

^ Een van de brieven van Eef Brouwers, directeur van de Rijksvoorlichtingsdienst, aan Veenendaal, d.d. 9 april 2001.

> Brief Robbie van Zinnicq Bergmann aan Veenendaal d.d. mei 2001.

historische vergelijking. Van Maasdijk heet 'een Fouché (...) die zijn beschermer geheel in koningsmoordenaarsstijl aan de galg probeerde te brengen en de koningin vertelde dat zij door haar man financieel was benadeeld'. Opmerkelijk, omdat Van Maasdijs alarmering van Juliana niet over geld maar over Bernhards meisjes en vermeend machtsmisbruik ging. Fasseur typeert Van Maasdijk als een 'voormalig nieuwtjesjager', 'onrustzaaier', 'conspirateur', 'overambitieuze', 'Wichtigtuur' en 'Paard van Troje'. De Oranje-biograaf voert een handschriftdeskundige op om Van Maasdijk neer te zetten als 'een man die veel moeilijkheden met zichzelf en met zijn omgeving veroorzaakt (...), gebrek aan zelfbeheersing en zelfcontrole heeft'. Wetenschappelijk is dat wankel. Al zouden alle diffamerende kwalificaties aan het adres van Van Maasdijk terecht zijn, dan blijft het nog vreemd dat zo'n meelijwekkende *persona non grata* tot zijn dood gezwegen heeft. En waarom bleef zijn Pauline lieve briefjes uitwisselen met 'Jula', de vorstin met wie zij officieel geen contact meer mocht hebben? Onnodig te zeggen dat de kring rond Van Maasdijk ongelukkig is met Fasseurs meesterwerk. Dochter Eleonora (1943) en zoon Robert (1945) zijn geschokt. Broer en zus Van Maasdijk zijn beiden geëmigreerd naar Engeland, mede door het bittere lot dat hun gevallen geslacht trof. Nog steeds kan Eleonora met ingehouden verontwaardiging refereren aan de vernedering toen haar naam zonder toelichting geschrapt werd van het tableau voor het adellijke Debutantenbal. En Robert vertelt trots dat zijn vader 'een goed geweer' was, maar desondanks op last van de prins geroyeerd werd als lid van de Koninklijke Jagersvereniging. 'Het lukte hem niet mijn vader uit de Conseil International de la Chasse te krijgen', aldus Robert van Maasdijk, 'daar was-ie namelijk voorzitter van.' Vijftig jaar na de breuk schrijft Robert een brief aan de koningin, die persoonlijk bezorgd wordt door René Röell. 'As a result of serious intrigues', schrijft Robert vanuit Hunton Manor, zijn mansion in Hampshire, 'my father and mother were not only discredited, but for all intents and purposes expelled from public and social life in 1957.' Die excommunicatie deed volgens de zoon extra pijn omdat Van Maasdijk het beste met de monarchie voorhad. 'The historical truth should be preserved (...) the Dutch royal family should not intentionally be harmed by publications as my father was more royal than even some members of the royal family.'

Interessanter dan de vileine beschrijvingen van de gevallen hofdienaren, is Fasseurs neiging bij voorbaat elke betrokkenheid van de prins weg te wuiven. Bernhard, zo vernemen we van zijn biograaf, had nu eenmaal een onwaarschijnlijk talent voor het aantrekken van verkeerde vrienden die 'te pas en vooral te onpas' zijn naam misbruikten. Niet onwaar. Maar sluit dat uit dat de prins passief of zelfs actief meewerkte aan de plannen van Duyff en Westerling? Op basis van omvangrijk bronnenonderzoek kan Veenendaal niet anders concluderen dan dat de prins geweten móet hebben van de wapenhandel en de aanval op Soekarno. En Van Maasdijk? Die was volgens omstanders meer dan een overijverige moraalridder: voor hem stond trouw aan de troon voorop. Bernhard van Lippe was voor hem slechts een tijdelijke huurder in het roemrijke Huis van Oranje-Nassau. Overigens maakt dat Bernhards irritatie niet minder begrijpelijk als hij erachter komt dat hij door zijn eigen algemeen secretaris verlinkt is in zowel staatszaken als privéaffaires. De populaire media storten zich vooral op de sappige privébesognes, zich onvoldoende realiserend dat monogamie in de wereld van de gearrangeerde huwelijken beschouwd wordt als een tikje bourgeois. Maitresses en bastaarden horen bij de monarchie als machtsbeluste politici bij

de republiek. Daar klets je niet over. Maar Bernhards mogelijke betrokkenheid bij een moordaanval op een bevriend staatshoofd is van een andere orde, wánt bedreigend voor de constitutionele verhoudingen. Fasseur laat dit liggen. Maakte de hofbiograaf een evenwichtige keuze op basis van de hem ter beschikking staande bronnen – waaronder het nooit eerder geopende Koninklijk Huisarchief – of viel hier zelfcensuur of zelfs sturing door het staatshoofd te vrezen? Het staat vast dat professor Fasseurs boude conclusies zijn gebaseerd op slechts een interpretatie van *een deel van* de archieven van Veenendaal, zo blijkt ook uit het notenapparaat in *Juliana & Bernhard*. De suggestie als zou de hofbiograaf *carte blanche* hebben gekregen van de koningin, wordt in een recente brief van de directeur van het Koninklijk Huisarchief aan de zoon van Duyff ontkracht. Fasseur heeft niet alles, maar 'alleen voor het onderzoek relevante archiefstukken' te zien gekregen. Wat betreft Fasseurs analyse van professor Duyff was slechts één stuk, een briefje uit 1957 van Bernhard aan Duyff, kennelijk relevant. 'Voor een kritische beoordeling van de vraag in hoeverre het beeld dat prof. Fasseur van uw vader schetst juist is', schrijft de directeur, 'bevatten de archiefstukken op het Koninklijk Huisarchief geen nadere gegevens.'

Al met al voldoende redenen om alsnog tot openbaarmaking van de dagboeken van Gerrie van Maasdijk over te gaan. Of men principieel republikein of praktisch monarchist is, doet niet ter zake. Sterker: genade voor de overgevoelige vorstin en bewondering voor de *unverforen* Bernhard van Lippe kan ons niet ontzegd worden. Toch verdienen deze en andere hofgeheimen het zestig jaar na dato te worden toegevoegd aan de openbaarheid. Wij, eenvoudige onderdanen, willen weten hoe het zit. Tijd voor Thorbecke.

✓ V.r.n.l. Pauline van Maasdijk, Rita Pennink, prinses Margriet, prinses Beatrix, Eleonora van Maasdijk en prinses Irene tijdens een wintersportvakantie in Sankt-Anton.

📖 Koningin Juliana en Eleonora van Maasdijk op haar zesde verjaardag in 1949.

DRAMATIS PERSONAE

Hoofdpersoon van dit bookazine is Gerrie van Maasdijk, de schrijver van de dagboeken die de basis vormen van deze vertelling. Verder zijn er hoofdrollen weggelegd voor koningin Juliana (voor 1948 prinses) en prins Bernhard. Bijrollen zijn er voor koningin Wilhelmina (na 1948 prinses), voor de moeder van prins Bernhard, prinses Armgard en voor zijn broer prins Aschwin. Deze leden van de koninklijke familie worden als voldoende bekend verondersteld, dus van hen is geen biografie opgenomen. Van de belangrijkste actoren zijn korte biografieën opgenomen met enkele voor deze geschiedschrijving ter zake doende feiten. Met een J- of B-icoontje is aangegeven of de persoon in kwestie tot het 'kamp-Juliana' of het 'kamp-Bernard' behoort.

B **Frederick Charles Armstrong** (1895 - onbekend), wapenhandelaar. Volgens de marechaussee heet de wapenhandelaar Armstrong eigenlijk Aronstein. Hij is van joodse komaf en vlucht in 1940 uit Nederland naar Amerika. Daar krijgt hij de Amerikaanse nationaliteit. Ten tijde van de wapenleveranties aan Indonesië woont hij in Parijs. Armstrong handelt vooral in grote wapenvoorraden die na 1945 door de Amerikanen in de Pacific zijn achtergelaten.

B+J **Louis Beel** (1902 - 1977), minister van Binnenlandse Zaken van 1945 tot 1946 en van 1951 tot 1956. Premier van 1946 tot 1948. Hoge vertegenwoordiger van de kroon in Indonesië in 1948 en 1949. Daarnaast lid van de (eerste) Commissie van Drie.

B **Jan Willem Beyen** (1897 - 1976), bankier en minister van Buitenlandse Zaken.

B **Freek Bischoff van Heemskerck** (1917 - 2007), opperstalmeester van koningin Juliana. Trouwt in 1946 met Catharina Telders, de weduwe van Alexander baron Schimmelpenninck van der Oye.

B+J **Leonie Brandt-Pütz** (1901 - 1978), dubbelspionne. Begin vorige eeuw wordt ze geboren in Duitsland. Ze vestigt zich op 24-jarige leeftijd in Amsterdam en ontwikkelt zich daar tot een niet-onverdienstelijk toneelspeelster. Tijdens de Tweede Wereldoorlog opereert Leonie Brandt-Pütz als dubbelspionne: ze spioneert voor zowel de Duitsers als voor de geallieerden. Nadat haar dubbelspel is doorgeprikt, komt ze in het vrouwenconcentratiekamp Ravensbrück terecht. Na de Bevrijding werkt ze enige tijd bij het Bureau Nationale Veiligheid (BNV), de voorloper van de AIVD, dat onder leiding staat van Louis Einthoven. Ze ondervraagt er Duitse hoge gevangenen en werkt onder anderen nauw samen met Chef de Groot. In vergelijking met Leonie Brandt-Pütz is de beroemde dubbelspionne Mata Hari, aldus NIOD-biograaf Gerard Aalders, 'een onnozel dorpswicht'. Hoe bedreven ook, Brandt-Pütz wordt in 1950 gearresteerd op verdenking van oorlogsmisdaden, maar komt wegens gebrek aan bewijs vrij.

B **Sefton Delmer** (1904 - 1979), Britse journalist. Werkzaam voor de *Daily Express* en een goede vriend van prins Bernhard.

B+J Willem Drees (1886 - 1988), tussen 1945 en 1948 minister van Sociale Zaken voor de SDAP/PvdA. Van 1948 tot 1958 minister-president.

B Jan Willem 'Leslie' Duyff (1907 - 1969), verzetsheld, levensgenieter en hoogleraar fysiologie te Leiden. Belandt na de oorlog in de kring van Bernhard en werpt zich op als de *fixer* die eerst een propagandaoorlog en daarna een heuse oorlog wil beginnen om Indië voor het vaderland te behouden. Wordt in de 'rapporten-Duyff' beschuldigd wapenhandel, fraudeur en putschist tegen president Soekarno.

B+J Louis Einthoven (1896 - 1979), na het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog richt hij de Nederlandse Unie op, samen met Hans Linthorst Homan en Jan de Quay. De Unie wil met erkenning van de gewijzigde internationale verhoudingen een brede beweging zijn die, op legale wijze, tegenwicht kan bieden aan de NSB en haar virulente nationaal-socialisme. Eind 1941 trekt Einthoven zich terug. Hij wordt een paar maanden later door de Duitse bezetter gevangengezet in kamp Sint-Michiëlsgestel. Hij ontsnapt en vlucht in 1944 naar het inmiddels bevrijde Zuid-Nederland. Na de Tweede Wereldoorlog krijgt hij de leiding over het Bureau Nationale Veiligheid (BNV), de voorloper van de Binnenlandse Veiligheidsdienst. Beide organisaties zijn belast met politieke en militaire contraspionage. In 1961 gaat Einthoven met pensioen.

J Cees Fock (1905 - 1999), tegen het einde van de Tweede Wereldoorlog is Cees Fock hoofd van het Bureau Inlichtingen van de Nederlandse regering in ballingschap. Lees: de geheime dienst van het koninkrijk. Na enkele diplomatieke functies, wordt hij in 1947 secretaris-generaal van Algemene Zaken, het ministerie van de minister-president. Deze functie oefent hij twaalf jaar uit. Daarna is hij tot 1970 commissaris van de koningin in Groningen. Fock wordt omschreven als *'een bekwaam lid van een regentenfamilie die wist hoe in Den Haag de hazen liepen'*. Goede vriend van Gerrie van Maasdijk.

B+J Wim Fockema Andreae (1909 - 1996), zoon van een Alkmaarse rechter die zelf ook rechten en theologie studeert in Leiden. Tijdens de Tweede Wereldoorlog is hij directeur van het Centraal Bureau voor de Rijn- en Binnenvaart. Daarna is hij bankier in Rotterdam, om die functie op 1 mei 1949 te verwisselen voor een functie in het kabinet van Willem Drees: staatssecretaris van Oorlog. Fockema Andreae is verantwoordelijk voor de organisatie van de land- en luchtmacht, waarbij

de zwaarste klus is het fuseren van het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger met de Koninklijke Landmacht, alsmede de repatriëring van het Nederlandse leger, inclusief de Molukkers, uit Indonesië. Op 23 oktober 1950 neemt hij ontslag. Officiële reden: hij keert terug naar zijn geliefde bedrijfsleven.

B Gerhard Fritze / Fritsche (1890 - 1963), bankier. Fritze is van oorsprong Duitser. Na de Eerste Wereldoorlog vertegenwoordigt hij de chemiemultinational IG Farben in Zweden en Nederland. Hij heeft op dat moment de Zweedse en Nederlandse nationaliteit. In Amsterdam is hij directeur van de Hollandsche Koopmansbank. Tijdens de Tweede Wereldoorlog verblijft hij in de Verenigde Staten. Daarna vertoefde de inmiddels tot Amerikaan genaturaliseerde Fritze veel in Zwitserland. Bij het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis in Amsterdam bevinden zich verschillende FBI- en CIA-rapporten over Fritze over de periode 1945 - 1950.

B C.M. 'Kokkie' Gilles (1918 - 2006), particulier secretaresse van prins Bernhard van 1945 tot zijn dood.

B Hamid II sultan van Pontianak (1913 - 1978), minister zonder portefeuille van de Verenigde Staten van Indonesië, tot 1 april 1950 generaal-majoor van het KNIL en adjudant in b.d. van koningin Juliana. Hamid II, Max Alkadrie voor vrienden, volgt zijn militaire opleiding aan de Koninklijke Militaire Academie (KMA) in Breda. Mede hierdoor en omdat zijn moeder Britse is en hij trouwt met een Nederlandse vrouw, is hij westers georiënteerd. Bovendien is hij trouw aan het Huis van Oranje. Naar aanleiding van een aanbevelingsbrief van Paul Spies, directeur van de Javaanse Bank, aan de chef van het Militaire Huis, vice-admiraal Nico Rost van Tonningen, wordt Max Alkadrie in april 1946 benoemd als adjudant in buitengewone dienst van koningin Wilhelmina. In de naoorlogse periode groeit Alkadies ambitie om een politieke rol in Indonesië te spelen. Als voorzitter van de Bijeenkomst Federaal Overleg (BFO) is hij aanwezig bij de soevereiniteitsoverdracht in 1949. Alkadrie laat zijn gezin in Nederland achter en keert begin 1950 terug naar Indonesië. Op 5 april 1950 wordt hij gearresteerd in opdracht van het Indonesische bewind op verdenking van participatie aan de staatsgreep van Raymond Westerling. Hij wordt veroordeeld en verdwijnt tot 1958 in de gevangenis.

B Gijs baron van Hardenbroek (1902 - 1960), thesaurier en grootmeester van koningin Wilhelmina en koningin Juliana. Tegenstander van Gerrie van Maasdijk.

B+J Mohammad 'Bung' Hatta (1902 - 1980), Indonesische vrijheidsstrijder en eerste vice-president van de republiek Indonesië.

J Rudolph 'Rudo' baron van Heeckeren van Brandsenburg (1911 - 1980), militair, verzetsman, veeboer, edelman. Hij maakt carrière bij de cavalerie. Na de oorlog wordt hij hoofd van de Grensbewaking van de Koninklijke Marechaussee. De Grensbewaking is een inlichtingendienst die concurreert met de Binnenlandse Veiligheidsdienst van Louis Einthoven. Na zijn onderzoek naar Jan Willem Duyff en prins Bernhard gaat de baron met pensioen en legt hij zich toe op de paardenfokkerij.

J Walraven baron van Heeckeren van Molecaten (1914 - 2001), van 1950 tot 1956 particulier secretaris van koningin Juliana. Zijn kandidatuur voor de functie komt niet uit de lucht vallen. Koning Willem III kwam jagen op landgoed Molecaten. Zijn grootmoeder, Agneta baronesse Groeninx van Zoelen-Van de Poll (1857-1933) is van 1899 tot 1925 dame du palais van koningin Wilhelmina. Zijn moeder Adolphine baronesse van Heeckeren van Molecaten-Groeninx van Zoelen (1885-1967) is tussen 1954 en 1956 grootmeesteres van koningin Juliana.

J Margaretha 'Greet' Hofmans (1894 - 1968), gebedsgenezeres. Adviseert koningin Juliana inzake de genezing van de oogziekte van prinses Marijke en later bij staatsrechtelijke aangelegenheden. Dit laatste zeer tot ontevredenheid van prins Bernhard, die diverse pogingen onderneemt haar van het koninklijke toneel te laten verdwijnen.

J Jan Willem Kaiser (1897 - 1960), vertrouwensman van Greet Hofmans en een van de organisatoren van de Oude Loo-bijeenkomsten.

J Gerrie van Maasdijk (1906 - 1997), Bredase bankierszoon die 'omhoog' trouwt met Pauline baronesse van Tuyl van Serooskerken. Begint na een rechtenstudie een carrière als journalist, ontmoet als diplomatiek correspondent van dagblad *De Telegraaf* in Berlijn veel nazikopstukken en belandt na de oorlog bij de staf van Bernhard. Neemt in maart 1950 door zijn indiscretie inzake Z.K.H.'s affaires, alsmede 'de Indië-kwestie' gedwongen ontslag als secretaris der hofhouding, maar verhuist door een interventie van koningin Juliana alras als kamerheer in buitengewone dienst van de Baarnse naar de Soestervleugel van paleis Soestdijk. Wordt in 1956 door Bernhards toedoen verbannen uit hofkringen en wijdt zich vanaf dan vooral aan

zijn aandeelhouderschap en commissariaat bij *De Telegraaf*, alsmede aan zijn grote hobby, de jacht. Sterft in 1997 in het familiehuus te Sankt-Wolfgang. Zijn drie kinderen zijn naar Engeland gemigreerd, mede vanwege de uitsluiting die het geslacht in Den Haag en omstreken trof.

J Frans Mijnsen (1903 - onbekend), bevriend met Greet Hofmans. Zorgt voor woonruimte in zijn achtertuin voor Hofmans. Zijn tuin grenst aan het park rond paleis Soestdijk. Is bevriend met koningin Juliana omdat zijn kinderen net als de prinsessen naar de Kees Boekeschool 'De Werkplaats' gaan.

J Bernadine 'Erna' Mijnsse-s'Jacob (1911 - onbekend), echtgenote van Frans Mijnsen en bevriend met Greet Hofmans. Dochter uit een welgesteld geslacht. Haar vader is oud-directeur van de Holland-Amerika Lijn.

B Hendrik van der Molen (1911 - 2005), marechausseeofficier. Is belast met het onderzoek naar fraude in de Prins Bernhard Stichting.

J Adriën 'Aad' de Muralt (1905 - 1984), telg uit een zeer oud adellijk geslacht. Na de Tweede Wereldoorlog is hij werkzaam voor het Bureau Nationale Veiligheid. Na korte tijd werkzaam te zijn geweest als gezantschapssecretaris in Bern, wordt hij in 1948 hoofd van de Buitenlandse Inlichtingendienst, die is gevestigd in de Wassenaarse Villa Maarheeze. Volgens Bob de Graaff en Cees Wiebes, auteurs van *Villa Maarheeze* is Aad de Muralt een vindingrijk man met een speelse natuur. Onder zijn leiding stijgt het aantal inlichtingenrapporten van 3200 in 1948 tot ruim vijfduizend in 1950.

B Lady Ann Orr Lewis (1906 - 1996), courtisane van prins Bernhard.

B Alexis 'Tschuli' Pantchulidzev (1888 - 1968), levensgezel van prinses Armgard, vertrouwensman en informeel de stiefvader van prins Bernhard en prins Aschwin.

J Rita Pennink-Nitschmann (1912 - 2005), kinderjuffrouw van de prinsessen en bevriend met Greet Hofmans. Ze trouwt in 1951 met Walraven baron van Heeckeren van Molecaten. Daarmee heet zij Rita baronesse van Heeckeren van Molecaten-Nitschmann. Zij is echter bekend als Rita Pennink.

J Bob Pierson
Oud-directeur Stoomvaartmaatschappij Nederland en bevriend met Greet Hofmans.

J Bep Pierson-Van Tienhoven
Echtgenote van Bob Pierson, bevriend met Greet Hofmans.

B+J François van 't Sant
(1883 - 1966), hoofdcommissaris van politie in Den Haag. Tijdens de Tweede Wereldoorlog vertrouwensman van koningin Wilhelmina.

B Louis 'Map' Savalle
(1914 - 2005), brigadegeneraal. Goede vriend van sultan Hamid II, Max Alkadrie. Heeft Raymond Westerling in Batavia onderdak geboden, toen deze na de mislukte *raid* op Bandoeng moest onderduiken.

B Sirdar Iqbal Ali Shah
(1924 - 1969), Pakistaanse nationalist, diplomaat en hoogleraar van Afghaanse afkomst. Hij studeert medicijnen in Edinburgh en trouwt de Schotse schrijfster Morag Murray. Beiden verhuizen naar het grensgebied tussen Afghanistan en Pakistan, in de buurt van de Khyber-pas. Ali Shah is auteur van meer dan vijftig boeken, waaronder enkele biografieën, zoals die van de Turkse president Kemal Atatürk, met wie hij bevriend is. Hij is een voorstander van de afscheiding door Pakistan van India, waarmee hij zich de woede van het Gemenebest op de hals haalt. In 1960 wordt hij door de Indian Council for Cultural Relations (ICCR) benoemd tot hoogleraar met een speciale culturele missie voor de landen van Noord-Afrika.

B Jhr. Piet Six
Directeur van de Nationale Inspanning Welzijnsverzorging Indonesië / (NIWIN), lid van de staf van prins Bernhard.

B Rob Smulders
(1927 - 2004), ritmeesteradjutant van generaal Simon Spoor en goede vriend van Raymond Westerling. Zit tijdens de Tweede Wereldoorlog in het verzet. Hij vlucht naar Engeland, waar hij zijn officiersopleiding geniet aan het Royal Military College, Sandhurst. In september 1944 is hij adjutant van Harry Bestebreurtje, kapitein van het korps Commandotroepen. Hij wordt tijdens de slag om Arnhem door Harry Bestebreurtje geaccrediteerd bij de Grenadier Guards en de Amerikaanse luchtdoeldivisie. Na de Tweede Wereldoorlog vertrekt Smulders naar Nederlands-Indië. In 1948 wordt hij benoemd tot ritmeesteradjutant van de Nederlandse legercommandant Simon Spoor. Het is Smulders die letterlijk getuige is van Spoors laatste avondmaal, op 20 mei 1949 in de jachtclub van Tanjoeng Priok. De generaal lijkt te zijn vergiftigd, en ook voor

Smulders betekent het etentje bijna zijn galgenmaal; hij ligt weken in het ziekenhuis. Na zijn revalidatie reist Smulders terug naar Nederland. Daarna is hij ruim 27 jaar reserveofficier bij de Militaire Inlichtingendienst in Harderwijk, op de afdeling contra-inlichtingendienst.

B+J Soekarno
(1901 - 1970), Indonesische vrijheidsstrijder en de eerste president van de republiek Indonesië in 1950.

B Gerben Sonderman
(1908 - 1955), testpiloot van Fokker en vriend van prins Bernhard.

B Simon Spoor
(1902 - 1949), legercommandant van de Nederlandse troepen in Indonesië.

J Marianne Tellegen
(1893 - 1976), invloedrijke en onconventionele feministe, verzetsvrouw en directeur van het kabinet der koningin van koningin Wilhelmina en na 1948 van koningin Juliana.

B Jan Thomassen
(onbekend - 1951), particulier secretaris van prins Bernhard van 1946 - 1950. Pleegt in 1951 zelfmoord door het innemen van een overdosis slaappillen.

J Pauline baronesse van Tuyl van Serooskerken
(1914 - 1974), echtgenote van Gerrie van Maasdijk en beste vriendin van koningin Juliana.

B Raymond Westerling
(1919 - 1987), werkzaam bij de staf van prins Bernhard en coupleger in Indonesië in 1950. Hij is geboren in Istanboel uit een Griekse moeder en een Nederlandse vader. Hij spreekt gebrekkig Nederlands en dankt er zijn bijnaam 'de Turk' aan. In de Tweede Wereldoorlog krijgt hij een opleiding bij het korps commandotroepen in Engeland, maar hij zal geen krijgshandelingen tijdens de oorlog verrichten. Wel is hij in 1944 in het bevrijde zuiden van Nederland en België als lid van de staf van prins Bernhard. Westering's reputatie wordt gevestigd tijdens de politieke acties in Indonesië. Zijn contraterreurencampagne op Zuid-Celebes is omstreken en leidt tot duizenden slachtoffers. Na zijn mislukte coup in 1950 en daaropvolgende vlucht is zijn rol uitgespeeld. Hij probeert nog een bestaan op te bouwen als operazanger en als tweedehands boekverkoper van vooral krijgshistorische boeken en overlijdt als eenling in 1987.

B Robbie 'Bergy' van Zinnicq Bergmann
(1917-2004), oorlogsvlieger en vanaf 1947 hofmaarschalk.

DE MAN ACHTER HET DAGBOEK